

ย่านเมืองเก่าท่าสาป : การวิเคราะห์ฉากทัศน์ Scenario Planning และกลไกการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ผ่านทุนทางวัฒนธรรม*

THA SAP OLD TOWN : SCENARIO PLANNING ANALYSIS AND MECHANISMS FOR DRIVING THE LEARNING CITY THROUGH CULTURAL CAPITAL*

สกวรัตน์ บุญวรรณ**

(วันที่รับบทความ: 9 กุมภาพันธ์ 2567; วันที่แก้ไขบทความ: 21 เมษายน 2567; วันที่ตอบรับบทความ: 22 เมษายน 2567)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาทุนทางวัฒนธรรม 2) วิเคราะห์ฉากทัศน์ และ 3) ศึกษากลไกในการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ เลือกพื้นที่ย่านเมืองเก่าท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน กลุ่มชุมชน กลุ่มเยาวชน ตัวแทนเจ้าหน้าที่ภาครัฐ และตัวแทนเจ้าหน้าที่ภาคเอกชนรวม 37 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสำรวจ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การจัดทำแผนปฏิบัติการทางชุมชนผ่านกิจกรรม “ท่าสาปการสร้างต้นแบบทุนทางวัฒนธรรม” วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นผ่านการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า

1) ทุนทางวัฒนธรรมอยู่ในรูปแบบการฝังตัว วัตถุ และเชิงสถาบันแฝงในลักษณะระบบค่านิยม ความเชื่อ จารีต ประเพณี ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนต่อยอดได้ 2) การรับข้อมูลและการตั้งรับกับระยะยาวในเรื่องของผลกระทบชุมชน (Impact) รวมทั้งการตั้งรับกับแนวทางที่จะเกิดขึ้นในอนาคต (Strategic Choice) ของท่าสาปสามารถยกระดับพัฒนาเมือง และ 3) เมืองแห่งการเรียนรู้ผ่านกลไกทางสังคมคำนึงถึงการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างรอบคอบผ่านการจัดการทุนทางวัฒนธรรมของตนเองผ่านการเรียนรู้ร่วม โดยใช้เทคนิควิธีการแบบการพัฒนาบนพื้นฐานของการวิจัย ในการบริหารจัดการที่เหมาะสมในเรื่องของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีการจัดการโดยกลุ่มทุกช่วงวัย การออกแบบโปรแกรมผ่านสื่อผ่านการทำแผนปฏิบัติการประสานงานในการขับเคลื่อนการเผยแพร่ผ่านระบบสารสนเทศเกี่ยวกับเรื่องเล่าชุมชนต่อไป

คำสำคัญ: ย่านเมืองเก่าท่าสาป, ฉากทัศน์, เมืองแห่งการเรียนรู้, ทุนทางวัฒนธรรม

* บทความวิจัยจากโครงการเรื่อง ท่าสาป : การสร้างต้นแบบการส่งเสริมทุนทางวัฒนธรรมสู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานวิจัยแห่งชาติ (วช.) ภายใต้โครงการทุนพัฒนาอาจารย์รุ่นใหม่ ประจำปีงบประมาณ 2566 สัญญาเลขที่ N42A660975

** อาจารย์ ดร., สาขาวิชาสังคม วัฒนธรรม และการพัฒนามนุษย์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ E-mail:

Sakawrat.b@psu.ac.th

THA SAP OLD TOWN : SCENARIO PLANNING ANALYSIS AND MECHANISMS FOR DRIVING THE LEARNING CITY THROUGH CULTURAL CAPITAL *

SAKAWRAT BOONWANNO

(Received: February 9, 2024; Revised: April 21, 2024; Accepted: April 22, 2024)

ABSTRACT

The research objectives were: 1) to study cultural capital, 2) to analyze the scenario, and 3) to study the mechanisms for driving the learning city. The selected area was Tha Sap Old City, Mueang District, Yala Province. The Key Informant consisted of community leaders, community groups, youth groups, representatives of government officials, and representatives of private-sector officials, a total of 37 persons. The research tools included interviews, survey guidelines, and data collection methods included in-depth interviews, creating a community action plan through the activity “Tha Sap, Building Oneself on Cultural Capital.” Data were analyzed by content analysis and explanation of phenomena that occurred through descriptive analysis.

The research results revealed three issues. First, cultural capital is in the embedded forms, objects, and institutionalized systems form of embedded, material, and institutional aspects in the form of a system of values, beliefs, customs, traditions, and relationships among people in the community that can be built upon. Second, receiving information and being proactive about both long-term impacts on the community and the strategic choice of Tha Sap can raise the level of urban development. Third, a social learning city takes into account the conservation and careful use of its cultural capital through joint learning using research-based development techniques, appropriate management of community enterprise groups managed by groups of all ages, designing media programs through action plans, and coordinating in driving the dissemination through information systems about community stories.

Keywords: Tha Sap Old Town, Scenario Planning, Learning City, Cultural Capital

* Research article from the project Tha Sap: Self-Building and Cultural Capital Accumulation for Creative Tourism Management
Received funding from the National Research Council of Thailand (NRCT) under the new generation teacher development scholarship
program. Fiscal year 2023, No.N42A660975

**Lecturer Dr., Department of Society, Culture, and Human Development Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University
E-mail: Sakawrat.b@psu.ac.th

บทนำ

ความสำคัญของการขับเคลื่อนเมืองเป็นยุทธศาสตร์และกรอบตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 ประจำปี พ.ศ.2566-2570 ได้มุ่งเน้นการส่งเสริมทุกภาคส่วนในการยกระดับเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ และแหล่งเรียนรู้รวมทั้งพื้นที่สร้างสรรค์ที่ให้ความสำคัญกับพื้นที่ทางกายภาพพื้นที่เสมือนจริง (Virtual Space) มีการกำหนดและมาตรการการจูงใจที่เหมาะสมให้กับแหล่งสถาบันได้ร่วมในการขับเคลื่อนทั้งหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคเอกชน รวมทั้งคำนึงถึงผู้ประกอบการธุรกิจขนาดเล็ก (Start Up) ที่ให้ครอบคลุมกับพื้นที่และสร้างโอกาสในการเรียนรู้ร่วมด้วยเพื่อเป็นการส่งเสริมค่านิยมของชุมชนและมุ่งเน้นพฤติกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Office of the National Economic and Social Development Council Office of the Prime Minister, 2023) ซึ่งมองว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นในการอนุรักษ์ การรื้อฟื้นเมืองและชุมชนในการผสมผสานในการจัดการเมืองให้ครอบคลุม โดยใช้พื้นฐานการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อขยายไปสู่การมีการจัดการธุรกิจสร้างสรรค์ขนาดเล็กให้ครอบคลุมกับกลุ่มคนทุกช่วงวัยในการกระจายตัวเรื่องราวได้แก่ชุมชนได้ ซึ่งตามทัศนะของบอร์ดิเยอ (Bourdieu, 1984) ที่กล่าวว่าหลักการกรอบของการพัฒนาสังคมต้องมุ่งเน้นในเรื่องของ “ทุนทางวัฒนธรรม” มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นที่มองกรอบของการกำหนดทางพฤติกรรมร่วมด้วย ล้วนเป็นสิ่งของการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่ใช้ทุนจากอดีต แผนการพัฒนาเมืองแม้กระทั่งชุมชนทางประวัติศาสตร์ ล้วนเป็นสิ่งสำคัญที่ถูกระดับเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ (Learning City) ในกรอบสากล Unesco’s Learning City (United Nation, 2017) ผ่านการบูรณาการระหว่างความเป็นเมืองและการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งการเรียนรู้ต้องมีความผูกพันกับพื้นที่ส่งเสริมเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life Long Learning) อีกทั้งต้องมีการถอดบทเรียน (Lesson Learned) อีกทั้งหากกระบวนทัศน์ใหม่ ๆ (New Paradigm) อย่างต่อเนื่องของชุมชนโดยหลักการของการฟื้นฟูเมือง (Urban Revitalization) ต้องผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

ย่านเมืองเก่าท่าสาปมีเสน่ห์เนื่องจากเป็นชุมชนที่อยู่บนพื้นฐานของความหลากหลายหรือเรียกว่า “พื้นที่พหุวัฒนธรรม” ที่มีแผนการบูรณาการดำเนินชีวิตในการขับเคลื่อนโดยอาศัยพลังของทุนทางวัฒนธรรมดังเช่นกรณีศึกษาชายแดนใต้ การใช้ทุนทางวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตบนวิถีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมซึ่งนับเป็นอำนาจแบบอ่อน (Soft Power) เป็นอีกหนึ่งกรณีศึกษาในการยกระดับชุมชนผ่านการวิเคราะห์เมือง ชุมชนท้องถิ่นเก่าแก่ท่าสาป จังหวัดยะลา พื้นที่แฝงด้วยเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ความเป็นพหุวัฒนธรรม ความหลากหลาย แฝงในการดำเนินชีวิต (Live the Diversity) ด้านสภาพแวดล้อม สังคม อาหาร การแต่งกาย สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น ดังทัศนะของออสบอร์น (Osborne, 2013) ที่ชี้ให้เห็นถึงแนวทางในการบูรณาการชุมชนนั้นต้องมีการวิเคราะห์ศักยภาพและส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้เพื่อเป็นวิธีการช่วยลดช่องว่างของชุมชน ผนวกกับผู้วิจัยได้มีกระบวนการพัฒนาแนวคิด (Concept) จากฐานการพัฒนาแผนเศรษฐกิจชายแดนในการยกระดับพัฒนาคุณภาพชีวิต ผนวกกับการลงพื้นที่ภาคสนาม การสัมภาษณ์ชุมชน กลุ่มพัฒนานโยบายและแผนทั้ง

หน่วยงานในระดับของตำบลและจังหวัด ในการนำไปใช้ประโยชน์ผ่านการตั้งสมมติฐาน (Hypothesis) จากโครงการวิจัยในเบื้องต้นในผ่านการสำรวจ พบว่าการมีจุดแข็งสำคัญของชุมชนในเรื่องของทุนทางวัฒนธรรม ทั้งเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายในพื้นที่ พหุวัฒนธรรมและกลุ่มผู้สูงอายุ วัยกลางคนและเยาวชน เป็นทุนมนุษย์ที่ดีในการพัฒนาจากการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่ม พบว่าพื้นที่ยังขาดการจัดการกลุ่มเครือข่าย การจัดเก็บข้อมูลเพื่อรองรับทางการท่องเที่ยว รวมทั้งยังไม่มีข้อค้นพบในการวิเคราะห์สถานการณ์ในการรองรับการจัดการพื้นที่ซึ่งจะนำไปสู่ผลผลิตต้นแบบ (Prototype) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ Scenario Planning ร่วมกับชุมชนทำสาปและการกำหนดแผนดำเนินงานในการมองภาพอนาคต สอดคล้องกับ เซวากูรูและซาฟา (Sevaguru & Safa, 2009) ในการป้องกันความล้มเหลวในระยะยาวกับชุมชนในการตั้งรับ ซึ่งเป็นการวางแผนสถานการณ์และการตั้งรับในอนาคตหรือการวางแผนยุทธศาสตร์ที่มีกลยุทธ์ประสิทธิภาพกับชุมชนในการประสานงาน

จากสถานการณ์ในกระบวนการจัดการสู่แผนการพัฒนายอย่างต่อเนื่องจึงเกิดข้อคำถามว่าเงื่อนไขใดที่จะให้ชุมชนทำสาปสามารถทำความเข้าใจ เรียนรู้และตั้งรับภายใต้กรอบของทุนทางวัฒนธรรม ซึ่ง ปาร์คเกอร์ (Parker, 2019) กล่าวว่ากระบวนการมองอนาคตของชุมชนจำเป็นต้องวิเคราะห์ฐานในอดีตและปัจจุบันร่วมด้วย ซึ่งผู้วิจัยมีการนำเครื่องมือ กิจกรรมในการออกแบบกับชุมชนภายใต้โครงการเพื่อลดการเปลี่ยนแปลงอีกทั้งการวางกรอบของการดำเนินการต่อยอดของชุมชนทำสาปที่ก่อนจะมีโครงการวิจัยนั้นไม่ได้สังเกตเห็นถึงการจัดการฐานทรัพยากรและวิเคราะห์แนวทางของชุมชนในการต่อยอด ดังนั้นสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงคือการทำอย่างไรให้การผลานงานระหว่าง คน ชุมชน และองค์กรสามารถรับรู้สถานะของตนเองและการฉายภาพอนาคตของตนเองอีกทั้งเป็นการมองผ่านกลไกของการพัฒนาเมืองภายใต้การออกแบบ (Design Thinking) ซึ่งโครงการวิจัยนี้มุ่งหวังให้ศักยภาพชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเป็นกรอบสู่การยกระดับการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ต่อยอดองค์กรของชุมชนทำสาปเพื่อพัฒนาทั้งในระดับนโยบาย สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี เศรษฐกิจชุมชนและสิ่งแวดล้อมต่อไป

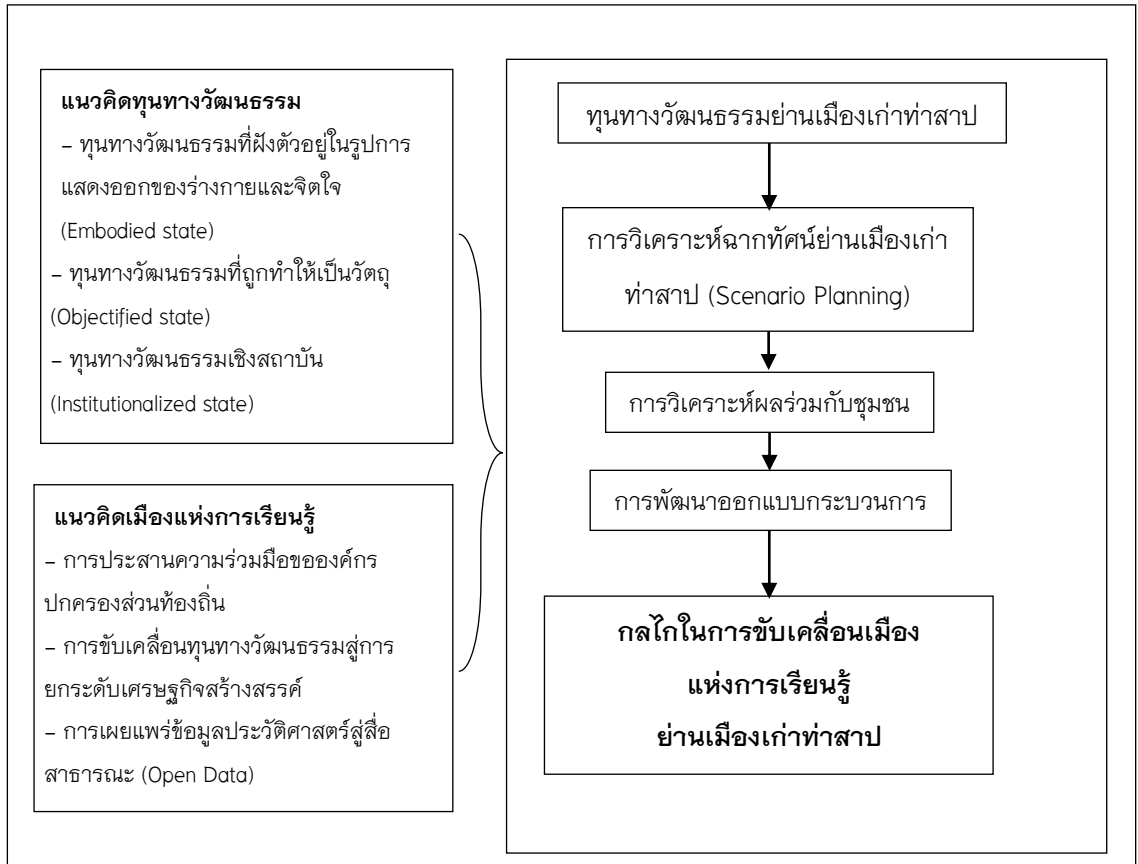
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรม ย่านเมืองเก่าทำสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา
2. เพื่อวิเคราะห์ฉากทัศน์ Scenario Planning ย่านเมืองเก่าทำสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา
3. เพื่อศึกษากลไกการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ ย่านเมืองเก่าทำสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

กรอบแนวคิดการวิจัย

กลไกการพัฒนาเมืองภายใต้การขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรมสู่เมืองแห่งการเรียนรู้ของย่านเมืองเก่าทำสาปใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดในการ

วิจัย 3 แนวคิด 1) ทฤษฎีทุนทางวัฒนธรรมของ บอร์ดิเยอ (Bourdieu, 1984) 2) แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ Scenario Planning ซึ่งได้นำกรอบของ โรบินสัน (Robinson, 1988) และ 3) แนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ซึ่งนำหลักการของ ออสบอร์น และคณะ (Osborne et al., 2013) ได้กรอบแนวคิดการวิจัยดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานศึกษานี้ ใช้รูปแบบการวิจัยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนามที่ย่านเมืองเก่าท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา พื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมที่แฝงด้วยเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชน และจุดแข็งในเรื่องของทรัพยากรมนุษย์ในการผลักดันทุนทางวัฒนธรรมเป็นความสัมพันธ์ที่สามารถนำมาวิเคราะห์ จัดการ วางแผนกลไกในการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ในอนาคตได้ ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. **ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ** สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย กลุ่มภายใน (Insiders) ประธานชุมชน รองประธานชุมชน

กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มเยาวชนทางการท่องเที่ยว ในเขตตำบลท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จำนวน 22 คน และกลุ่มภายนอก (Outsiders) ตัวแทนเจ้าหน้าที่ภาครัฐ และตัวแทนเจ้าหน้าที่ภาคเอกชน จำนวน 15 คน จำนวนทั้งสิ้น 37 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In depth Interview) แบบสำรวจ (Survey Guideline) รวมทั้งกระบวนการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) พัฒนาจากโครงสร้างจากวัตถุประสงค์ในการศึกษา และการศึกษาปรากฏการณ์ภาคสนาม อีกทั้งแผนปฏิบัติการกับชุมชน (Social Lab) ทั้งประเด็น ฐานทรัพยากร สภาพพื้นที่ ศักยภาพชุมชน เครือข่ายในการขับเคลื่อน อีกทั้งการจำลองการออกแบบทิศทางอนาคตของชุมชนร่วมด้วย

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับ การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In depth Interview) และกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมผ่านการวิจัยและพัฒนาใช้รูปแบบกิจกรรมร่วมกับชุมชน ใช้ชื่อว่า “ท่าสาป การสร้างต้นบนทุนทางวัฒนธรรม” เพื่อประสานความร่วมมือในการประชุมเชิงปฏิบัติการถึงการวิเคราะห์ปัจจัยสำคัญเพื่อเป็นกลไกในการยกระดับเมืองการเรียนรู้ภายใต้ทุนทางวัฒนธรรม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล สำหรับ การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นผ่านการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) และการจัดเวทีประชุมกลุ่มมาถอดข้อค้นพบ พร้อมกับพิจารณาตามกรอบของวัตถุประสงค์อีกทั้งการพิจารณาเรื่องแนวคิดที่นำมาใช้ในการศึกษาเป็นกรอบการวิเคราะห์เชิงทฤษฎี (Theoretical) จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่ จัดกลุ่มของข้อมูล สำหรับ การตรวจสอบข้อมูล โดยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data triangulation) ประกอบด้วยเวลา สถานที่ และบุคคลเป็นการตรวจสอบแหล่งเวลา คือการตรวจสอบในเรื่องเวลา เป็นการตรวจสอบการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเดียวกันแต่ต่างแค่ช่วงเวลาเพื่อทำการยืนยันข้อมูล การตรวจสอบข้อมูลแบบสถานที่ เป็นการยืนยันข้อมูลในบริบทที่แตกต่างกัน และการตรวจสอบบุคคลผ่านประเด็นสัมภาษณ์เดียวกันกับผู้ให้ข้อมูลต่างพื้นที่เพื่อทำการยืนยันคำตอบที่ออกมาด้วย

การพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้วิจัยได้ใช้การเก็บข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์ที่หลีกเลี่ยงเนื้อหาที่สื่อถึงความขัดแย้งและละเอียดอ่อน มีการคำนึงถึงถึงจรรยาบรรณนักวิจัย จึงมีการพิทักษ์สิทธิกลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยการแสดงใบตรวจสอบจริยธรรมที่ผ่านการรับรองการวิจัยในมนุษย์ โดยได้รับใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ระดับวิทยาลัย จากวิทยาลัยพยาบาลราชชนนีนครศรีธรรมราช เอกสารรับรองเลขที่ E-03/2566 อีกทั้งมีการชี้แจงวัตถุประสงค์วิธีการดำเนินการวิจัย และเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมสามารถตั้งข้อสงสัยเกิดข้อสอบถามตลอดการสัมภาษณ์และจัดเวทีอีกทั้งมีการปกปิดแหล่งข้อมูลอย่างเคร่งครัด ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายให้กับบุคคลและองค์กรร่วมด้วย

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาทุนทางวัฒนธรรมกรณีศึกษาย่านเมืองเก่าท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา
ท่าสาป: การสร้างถนนทุนทางวัฒนธรรมข้อมูลภูมิทัศน์เชิงวัฒนธรรมจากผลผลิตข้อมูลการดำเนินงาน
ภาคสนามผ่านการนำทุนทางวัฒนธรรม ในเรื่องของประเพณี ความเชื่อ ศาสนา การประกอบอาชีพ
อาหารท้องถิ่น อาคารโบราณ เป็นต้น มาย้อนถอดผ่านกระบวนการเรื่องเล่า (Story Telling) ของชุมชน
ซึ่งเป็นการตั้งคำถามในเรื่องของกระบวนการจากประสบการณ์เรียนรู้จากประสบการณ์ (Learning by
Doing) กระบวนการเรียนรู้จากการตั้งคำถาม (Problem-Learning Process) โดยคำนึงฐานชุมชนเป็น
ศูนย์กลาง (People-Centered Development) ซึ่งจะนำกรอบการจำแนกทุนทางวัฒนธรรมของ บอร์ดิเยอ
(Bourdieu, 1986) แบ่งออกเป็น 3 มิติ ดังนี้

1.1 ทุนทางวัฒนธรรมที่ฝังตัวอยู่ในรูปการแสดงออกของร่างกายและจิตใจ (Embodied
state) ความหลากหลายของการสั่งสมตนของท่าสาปบนพื้นที่ของความหลากหลายพหุวัฒนธรรมซึ่งถูก
แฝงไว้ในวิถีชีวิต ภาษาท้องถิ่น ทักษะของการยกระดับทุนทางธรรมชาติ ทุนทางสังคม และทุนทาง
วัฒนธรรมของชุมชนนับเป็นทุนที่ส่งต่อยอดสั่งสมในตัวตนของแต่ละบุคคลผ่าน วัตถุ สถานที่ทาง
ประวัติศาสตร์ชุมชนที่ยังคงดำรงอยู่ ปัจจุบันย่านเมืองเก่าท่าสาปมีการสร้างสมประสบการณ์ของชุมชน
จากรุ่นสู่รุ่น และยกระดับฐานเยาวชนและการพัฒนาการบูรณาการเชิงพื้นที่ซึ่งเหล่านี้ชุมชนถูกสะท้อน
ผ่านความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ค่านิยม ความเชื่อที่ในชุมชนนับถือทั้งศาสนาอิสลาม ศาสนาพุทธ
และความหลากหลายของเชื้อสายทั้งจีน มุสลิม ไทย เป็นต้น ซึ่งพบว่าทุนทางวัฒนธรรมที่แฝงในตัว
บุคคลในชุมชนย่านเก่าท่าสาปถูกแฝงในลักษณะของผู้นำ ปราชญ์ธรรมชาติ ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
กลุ่มเยาวชนในการขับเคลื่อนหลัก เป็นต้น ซึ่งการถ่ายทอดดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทาง
ศาสนา ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม แฝงด้วยรากฐานจากทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน

1.2 ทุนทางวัฒนธรรมที่ถูกทำให้เป็นวัตถุ (Objectified state) การเลือกรับวัฒนธรรมจาก
พื้นที่บริบทของชุมชนท่าสาปที่ยึดโยงกับการเลือกรับวัฒนธรรม เนื่องจากสภาพสังคมมีจุดเด่นคือ
ทรัพยากรที่อยู่ริมน้ำลักษณะที่ตั้งของความเป็นกึ่งเมือง (Semi-Urban, Semi-Rural Society) ถูกแฝงใน
วิถีชีวิตจากความสัมพันธ์โดยมีเงื่อนไขที่หลากหลายทั้งด้านทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ในเรื่อง
ของการศึกษา การรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์ การทำความเข้าใจในเรื่องสภาพเศรษฐกิจและสังคมของวิถี
ชีวิตชุมชน รากฐานจากชุมชนจากอดีตและในเรื่องของการยกระดับวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้า
(Commodification of culture) คือการเอาจุดเด่นของชุมชนมายกระดับเป็นการท่องเที่ยวบนฐานแนวคิด
เรื่องสิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์เชื่อมร้อยวิถีชุมชนริมน้ำ ซึ่งถูกแฝงไว้ในสถานที่ อาทิ ชุมชนเมืองเก่า
ตลาดต้องชมท่าแพท่าสาป ลานวัฒนธรรมและสินค้า OTOP ศูนย์เรียนรู้พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวังก์กุลและ
ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท่าสาป (บ้านประวัติศาสตร์) นับว่าทุนทางวัฒนธรรมทางวัตถุ

ถูกแฝงไว้ในคุณค่าของการดำเนินชีวิตผ่านผังเมือง อาคาร บ้านเก่าโบราณ เป็นต้น ซึ่งคนในชุมชนยกมาเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้

1.3 ทูทางวัฒนธรรมเชิงสถาบัน (Institutionalized state) การเลือกทูทางวัฒนธรรมหรือการนำวิถีชีวิตที่ผูกพันมาจัดทำเป็นรูปธรรมซึ่งการจัดกระบวนการประชุมเวทีเสวนาในการค้นหาคำศักยภาพของตนเองของชุมชนท่าสาป พบว่าชุมชนมีกลุ่มในการเสริมสร้างพัฒนาเมืองแบ่งออกเป็น 3 ช่วงวัย คือวัยผู้สูงอายุ วัยกลางคน และกลุ่มเยาวชน ที่ทั้ง 3 ส่วนสามารถขับเคลื่อนองค์การชุมชนในรูปแบบการจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนการมีกลุ่มในเรื่องของสถาบันเพื่อนำมาเป็นต้นทุนในการประกอบอาชีพ อาทิ กลุ่มกะลาท่าสาป กลุ่มนมแพะบ้านปายอ กลุ่มผ้ามัดย้อม กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มทำขนมชื่อกลุ่ม Limuna chef และกลุ่มการท่องเที่ยวโดยฐานเยาวชนกลุ่ม Camping ภายใต้ชื่อ “ลูโป๊ะ ดีเย” (Lubo Diyae) การนำความรู้ของชุมชน ทักษะจากอดีตผสมกับเทคโนโลยี กระแสของการท่องเที่ยวในปัจจุบันผสมผสานกับความสามารถของชุมชนเรื่องของธรรมชาติ วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อ เป็นสิ่งที่ถูกละเลยทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถต่อยอดได้เป็นอย่างดี

การนำทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ซึ่งพื้นที่มีการยกระดับการพัฒนาโดยคำนึงถึงกลุ่มทุกช่วงวัยในการขับเคลื่อนการพัฒนาต้องถ่วงกัน เนื่องจากคำนึงถึงการใช้ฐานทรัพยากรในอนาคต มาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์และการมองภาพอนาคตทิศทางของชุมชนในส่วนของการพัฒนาสังคมนั้นต้องมาถึงระบบค่านิยม ความเชื่อ จารีต ประเพณี ระบบเครือข่ายความสัมพันธ์ของคนในชุมชนย่านเมืองเก่าท่าสาป นโยบายการส่งเสริมจากภาครัฐที่ถูกปฏิบัติต่อกันมาผ่านการผสมผสานกลมกลืน ความเชื่อมั่นทางสังคมและมีกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม ผ่านการกระตุ้นจากกิจกรรมและการรื้อฟื้นเป็นการสร้างตนเพื่อให้ชุมชนไม่สูญเสียวิกฤติอัตลักษณ์ (Crisis Identity) ของตนเองที่มีการเชื่อมต่อกับความสัมพันธ์กับสังคม (Social Aspect) โดยที่สังคมได้กำหนดบทบาท หน้าที่ที่กำหนดคุณค่าติดมาไปสานต่อ

2. ผลการวิเคราะห์ฉากทัศน์ Scenario Planning กรณีศึกษาย่านเมืองเก่าท่าสาป อำเภอเมืองจังหวัดยะลา การตั้งรับและการจัดการเมืองผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนได้มีการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกรวมทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของย่านเมืองเก่าท่าสาปมีการจัดกลุ่มในการพัฒนาภายใต้กรอบมุมมองในเรื่องทุนทางวัฒนธรรมมาสรุปออกมาเป็น 5 ประเด็นคือ 1) ประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ของชุมชน 2) ประเด็นสถานที่ทางประวัติศาสตร์ของชุมชน 3) ประเด็นเรื่องกลุ่มเครือข่ายทางการจัดการท่องเที่ยว 4) ประเด็นเรื่องโปรแกรมและประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยวและ 5) ประเด็นเรื่องการต่อยอดกิจกรรมของกลุ่มในทิศทางข้อมูลทางวัฒนธรรมในอนาคต ซึ่งผู้วิจัยก็นำเสนอการศักยภาพของชุมชนผ่านการวิเคราะห์ฉากทัศน์ Scenario Planning ดังนี้

2.1 การกำหนดขอบเขตของการวิเคราะห์ การเตรียมชุมชน (Preparation) การระดมสมองผ่านกิจกรรมการสังสมทนทางวัฒนธรรม ผ่านกระบวนการระดมสมอง เป็นผลการยืนยันจุดแข็งทางศักยภาพของชุมชนที่กำหนดกรอบสะท้อนจุดแข็งของชุมชนในเรื่องของความสัมพันธ์ ความเชื่อมั่นของชุมชนในการอยู่ร่วมกันตั้งแต่อดีตผ่านจุดเชื่อมของเวลา มีความหลากหลายทางศาสนาของความเป็น

พหุวัฒนธรรมเกิดขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอีกทั้งการสืบสานอนุรักษ์ประเพณี วิถีชุมชนผ่านผู้นำในการขับเคลื่อนทั้งภาครัฐ ราษฎร์ชาวบ้านและศาสนา นำมาสู่แหล่งประวัติศาสตร์ชุมชนวิถีชีวิตที่มีการใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรที่สำคัญ ล้วนเป็นปัจจัยนำเข้า (Input) ต่อการขับเคลื่อนชุมชนที่เป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมได้อย่างดี ในการวางแผนชุมชนไปสู่การยกระดับการวิเคราะห์และนโยบาย

2.2 การพิจารณาสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องและการคัดเลือกปัจจัยนำเข้า (Driving Forces) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีที่สำคัญกับชุมชนคือเรื่องทุนทางสังคมนโยบาย (Policy) ที่เกี่ยวเนื่องกับผู้นำในการพัฒนา โดยนำทุนทางวัฒนธรรมมาขับเคลื่อนซึ่งนับว่าย่านเมืองเก่าท่าสาปมีจุดเด่นในเรื่องทิศทางของภาวะผู้นำรวมถึงนโยบาย ซึ่งมีความสามารถในการยกระดับใน 2 ระดับ 1) Contextual Environmental คือภาพกว้างในการบริหารงานเรื่องนโยบายและนำเข้าปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี เข้ามามีส่วนร่วม อีกทั้งการร่างกฎหมาย กฎระเบียบเป็นบทบัญญัติร่วมกับชุมชน ซึ่งเป็นการต่อยอดเครือข่ายการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกร่วมด้วยในการประสานงาน อีกทั้งการบรรลุเป้าหมายให้ประสบความสำเร็จคือในเรื่องการบริหารงบประมาณในการบริหารที่ต้องครอบคลุม อีกทั้งประเด็นที่ 2) Transactional Environment เป็นสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการเติบโตขององค์กรในการขับเคลื่อนในมุมมองของปัจจัยทางอ้อมกับพื้นที่ ได้แก่เรื่อง เทคโนโลยี หน่วยงาน การท่องเที่ยวชุมชน การพัฒนากลุ่มการท่องเที่ยวภายนอก เป็นต้น ซึ่งจะอยู่ในรูปแบบของเทคโนโลยี การจัดการฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมให้เป็นรูปแบบที่จับต้องได้ การส่งเสริมทางการตลาดและการท่องเที่ยว การจัดตั้งกลุ่มบนฐานเยาวชนที่เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลฐานทางวัฒนธรรม อีกทั้งประเด็นในเรื่องของการจัดตั้งศูนย์บริการการท่องเที่ยว เป็นสิ่งส่งผลต่อระบบการจัดการองค์กรทั้งสิ้น

2.3 การคัดเลือกปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุดและต่อยอด (Development) ซึ่งสำคัญที่สุดคือการคำนึงถึงการรับข้อมูลและการคำนึงระยะยาวในเรื่องของผลกระทบชุมชน (Impact) เป็นในเรื่องข้อจำกัดในการพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งในส่วนของการสร้างเครือข่าย การพัฒนากลุ่มการมีมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน การมีตลาดชุมชนในการจัดวางและขายสินค้า เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นตัวกระตุ้นแผนดำเนินงานในการยกระดับผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมชุมชน และจัดการทำศูนย์กลางแลกเปลี่ยนเรียนรู้ชุมชนร่วมด้วย ตลาดชุมชนเป็นอีกหนึ่งประเด็นที่สำคัญในการต่อยอดคือการทำกิจกรรมเพื่อขยายกิจกรรมทางการท่องเที่ยวผ่านการ Workshop ระหว่างกลุ่มทางการท่องเที่ยวและชุมชนร่วมกันประสานงานโดยจัดทำตลาดให้ตอบโจทย์กับทุกช่วงวัยทั้งผู้สูงอายุ วัยกลางคน และเยาวชน (3GEN) ที่เข้ามาเรียนรู้อัตลักษณ์ของชุมชนเก่าท่าสาป ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการจัดเก็บทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนเองและถ่ายทอดขยายต่อสู่แหล่งภายนอกอีกด้วย

2.4 การวางแผนในการตั้งรับที่จะเกิดขึ้นในอนาคต (Selection & Refinement) ในส่วนของประวัติศาสตร์ชุมชนที่เป็นจุดเด่นที่สำคัญในการอนุรักษ์อาคาร โบราณทางประวัติศาสตร์มีการวางแผนกรอบการพัฒนาในอนาคต โดยการอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องราวในอดีตวิถีชีวิตการผูกพัน และใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรที่เกี่ยวข้องเนื่องกับธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างรู้คุณค่า ภาพอนาคตย่านเมือง

เก่าทำสาป เป็นมุมมองที่ต้องได้รับการจัดการทั้งหมดที่โครงการวิจัยชิ้นนี้ต้องการนำเสนอและผลักดันออกมาเป็นประเด็น ดังนี้ 1) การพัฒนาการสร้างเครือข่ายทางการท่องเที่ยว 2) การให้คุณค่าและความหมายของฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรม 3) การสร้างโปรแกรมและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวให้หลากหลาย และ 4) การยกระดับเมืองแห่งการเรียนรู้ผ่านทุนทางวัฒนธรรมโดยกระบวนการทั้งหมดใช้กิจกรรมเป็นฐานโดยผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.5 การตั้งรับกับแนวทางที่จะเกิดขึ้นในอนาคต (Strategic Choice) เป็นการสำรวจภาพอนาคตของท่าสาปซึ่งนับเป็นชุมชนที่มีความสามารถยกระดับพัฒนา เมืองผ่านการส่งเสริมการเรียนรู้โดยแนวคิดของผู้นำ ลักษณะของความเป็นเมือง ความเปิดรับของผู้คน กิจกรรมตลาดวัฒนธรรมชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน การจัดการฐานทรัพยากรผ่านทุนทางวัฒนธรรม การต่อยอดฐานเยาวชน เป็นต้น ซึ่งการวางแผนแนวทางในอนาคตช่วยลดปัญหาความเหลื่อมล้ำกลยุทธ์สำคัญของการจัดการเมืองผ่านการวิเคราะห์บริบทชุมชน ซึ่งเป้าประสงค์ของการยกระดับเมืองแห่งการเรียนรู้ (Learning City) คือการทำกิจกรรมเมืองให้มีพื้นที่สาธารณะ การขับเคลื่อนกระบวนการทางวัฒนธรรมของชุมชนผ่านการแสดงออกร่วมกันของประชาชนทุกช่วงวัยเพื่อให้ได้มีการยกระดับทิศทางของการรองรับอนาคต สิ่งสำคัญคือการพิจารณาองค์การที่ต้องมองหาโอกาสทางกลยุทธ์ (Strategic Opportunities) เป็นความท้าทายทางกลยุทธ์ (Strategic Challenges) ในการจัดการข้อมูลฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นจุดเน้นร่วมกันในการขยายขับเคลื่อนเมืองคือการบริหารจัดการดูแล รักษาและจัดการข้อมูล ในรูปแบบในงานพิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น ซึ่งสรุปผังการวิเคราะห์จากทัศนของเมืองได้ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 สรุปมโนทัศน์ Thasap: Scenario Planning ในการวิเคราะห์จากทัศนของเมือง

3. ผลการศึกษากลไกการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้: แนวทางการออกแบบทางสังคม กรณีศึกษาย่านเมืองเก่าท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ซึ่งการจัดการเมืองแห่งการเรียนรู้ของท่าสาปในเรื่องการจัดการทุนทางวัฒนธรรมนำกรอบแนวคิดของ ยูเนสโก (The UNESCO Global Network of Learning Cities – GNLC) ผสมกับชุมชนท่าสาปมีลักษณะความเป็นเมืองแบบ Historical City การเรียนรู้เมือง (Learning About The City) ซึ่งการมองกรอบจากทุนทางวัฒนธรรมและการวิเคราะห์ทิศทางในอนาคตจะนำมาสู่การออกแบบชุมชน เพื่อตั้งรับกับการปรับตัวเรื่องการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และส่งเสริมในด้านการพัฒนาทางด้านการเรียนรู้ร่วมด้วย กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านการยกระดับเมืองโดยการทำความเข้าใจบริบทที่ครอบคลุมถึงออกแบบพื้นฐานความร่วมมือผ่านกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น (Local Collaboration) อย่างมีส่วนร่วมกลุ่มเครือข่ายโดยอาศัยชุมชน เป็นผู้ถือองค์ความรู้ในกลไกการขับเคลื่อนเมือง ผ่านการยกระดับหนุนเสริมโดยดำเนินการพิจารณาผ่านเกณฑ์ประกอบด้วย ความรู้ ทักษะและประสบการณ์ (Knowledge Skills Experience: KSE) ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเด็นดังนี้

3.1 การประสานความร่วมมือระหว่างมหภาค (Macro) และระดับจุลภาค (Micro) การศึกษาในลักษณะภูมิสังคมในเรื่องการศึกษาท้องถิ่น (Local Study) ในเรื่องของ Knowledge (K) มุ่งเน้นการพัฒนาความรู้ของท้องถิ่นในหน่วยเล็กหรือในส่วนของความจำเพาะของพื้นที่ (Area Specificity) ซึ่งชุมชนท่าสาปในปัจจุบันมีการทบทวนผลกระทบของชุมชนในข้อดี และข้อเสียเพื่อที่จะมีการนำเสนอทางเลือกเสริมให้กับชุมชน ซึ่งต้องมีการประสานร่วมกันไปกับหน่วยงานภายนอกด้วยซึ่งต้องมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งกลไกกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นบนกลุ่มเครือข่ายซึ่งชุมชนนับเป็นผู้ถือองค์ความรู้ภายในพื้นที่ (Local Content) ในการผลักดันการจัดการเมืองซึ่งต้องมีการแบ่งหมวดหมู่ให้ชัดเจนทั้ง การท่องเที่ยว ทรัพยากรธรรมชาติ การเมือง การปกครอง ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการรักษาและผลักดันองค์ความรู้ภายในของการจัดการเมืองผ่านองค์ความรู้ของตนเอง คำนึงถึงการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างรอบคอบผ่านการจัดการทุนทางวัฒนธรรมของตนเองผ่านการเรียนรู้ร่วมโดยใช้เทคนิควิธีการแบบ Inclusive Learning จากนั้นจึงจำเป็นต้องยกระดับท่าสาป เมืองสู่ภาคประชาสังคม (Civil Society) ในการนำเครื่องมือและองค์ความรู้มายกระดับพื้นที่ ขยายต่อยอดชุดความรู้ของตนเองไปยังหน่วยงานภายนอก และบทบาทของท้องถิ่นต้องช่วยทำหน้าที่ผลักดันเป็นแผนนโยบายร่วมด้วยในการทำงานประสานร่วมกัน

3.2 การขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรมสู่การยกระดับเศรษฐกิจสร้างสรวงบนพื้นฐานของการพัฒนาทักษะการส่งเสริมในเรื่องอาชีพหลักและรองผ่าน Skill (S) ทักษะการขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจสร้างสรวงในการทำยุทธศาสตร์ และแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนเน้นการจัดการทุนทางวัฒนธรรมที่มีคุณภาพ มีความพร้อมทั้งองค์ความรู้และเทคโนโลยี ในการวางระบบบริหารจัดการที่เหมาะสมตลอดชุมชนท่าสาปแบบเหมาะสมเป็นห่วงโซ่อุปทานที่เป็นจุดเด่นของท่าสาปคือในเรื่องของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีการจัดการโดยกลุ่มทุกช่วงวัยที่หลากหลาย ก็มีต้นขั้วทางความคิดและการออกแบบโปรแกรม จำหน่ายกิจกรรมให้ทันสมัยเชื่อมโยงกับบุคคลภายในและภายนอกทั้งในด้านการระบุ

ทรัพยากรที่มีคุณค่าร่วมกัน (Shared Value Resource) ที่เป็จุดเด่นที่ในประเด็นเรื่องอาหารท้องถิ่น ชุมชนริมน้ำ สวนผลไม้ กิจกรรมศิลปะชุมชน เป็นต้น การยกระดับทุนทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นการขยาย ความสามารถของสินค้าและยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน การจัดทำเป็นชุดองค์ความรู้ชุมชน และต้องมีการ ส่งออกบริการไปยังแหล่งตลาดที่หลากหลายพร้อมกับทั้งมีตลาดในการวางระบบติดตามและประเมินผล ทั้งการวางกรอบทั้งในระยะสั้นและระยะยาว การสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวของเศรษฐกิจชุมชน และจังหวัด

3.3 การเผยแพร่ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ชุมชนผ่านสื่อผ่านการทำ Action Plan การจัดทำแผนความรู้ (Knowledge Map) ที่เน้นผลลัพธ์ในการจัดการเรื่องการจัดการความรู้ชุมชนที่ อาศัยประสบการณ์และทุนจากอดีต Experience (E) บนฐานทุนทางสังคมและวัฒนธรรมบนพื้นฐาน การเสริมสร้างความแข็งแกร่งของพลเมือง ให้มีความรู้ ทักษะ และทัศนคติบนพื้นฐานบริบท ที่หลากหลายบนพื้นฐานการปรับตัวอย่างรวดเร็วซึ่งแผนการดำเนินของชุมชนท่าสาปเป็นการจัดทำ ฐานข้อมูลในการไปใช้ประโยชน์ (Open Data) คือการส่งเสริมการเรียนรู้และการทำความเข้าใจตลอด ชีวิต (Life Long Learning) ซึ่งคุณลักษณะที่สำคัญคือเมืองแห่งการเรียนรู้ที่ต้องมีการจัดสรรทรัพยากรได้ ทุกภาคส่วนและมีแผนดำเนินการที่ชัดเจนตั้งแต่การส่งเสริมเป็นระดับตั้งแต่หน่วยย่อยระดับท้องถิ่น สถานศึกษา ชุมชน ภาคเอกชน เพื่อทำการประสานงานในการขับเคลื่อนการเผยแพร่ข้อมูลทาง ประวัติศาสตร์นำเสนอออกเป็นรูปแบบที่สร้างสรรค์อีกทั้งการสำนึกความเป็นเจ้าของร่วมกัน และนำไป ต่อยอดได้อีกทั้งการกระจายในระบบสารสนเทศ อาทิ Booklet, Digital File, E-book, Cartoon, Animation เป็นต้น เป็นการจัดเก็บข้อมูลในการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างทั่วถึงกับทุกช่วงวัย ตั้งแต่ขั้นพื้นฐานของเด็ก เยาวชน วัยกลางคน วัยผู้สูงอายุ ในการมีความรู้ในเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชุมชนร่วมด้วย ซึ่งการ ขยายโอกาสในการใช้เทคโนโลยีร่วมกับการจัดการข้อมูลทางประวัติศาสตร์จะนำมาสู่การทำความเข้าใจ และส่งเสริมความสามารถของแต่ละบุคคล ท้องถิ่น อำเภอ และจังหวัดในการร่วมมือกันของการจัด การเมืองผ่านประสบการณ์เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนเพื่อส่งเสริมเป็น “เมืองวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้” การมีพื้นที่ (Space) เส้นทางของถนนความรู้ของชุมชนผ่านพื้นที่ทางสังคม การบูรณาการจากชุมชนเป็น ฐานราก นับได้ว่าการเผยแพร่ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ชุมชนผ่านสื่อ เป็นการทำ Action Plan จากการ ระดมสมองของชุมชนที่เห็นจุดแข็ง จุดอ่อน หาคะทางในอนาคต วางเป้าหมายผ่านกระบวนการคิดแบบ Plan for safe and Diversified care of older people ในการออกแบบนโยบายรองรับการสร้างคุณค่าของ การส่งเสริมทางวัฒนธรรมเมืองเก่าท่าสาปต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

งานศึกษาการวิเคราะห์ฉากทัศน์โดยใช้กรอบ Scenario Planning นำมาเป็นกลไกในการ ขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ผ่านทุนทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา ย่านเมืองเก่าท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ผู้วิจัยได้จำแนกประเด็นในการอภิปรายออกเป็นสามประเด็น ดังนี้

1. ประเด็นแรก เรื่องของทุนทางวัฒนธรรม พบว่ามีกรอบของการพัฒนาทั้งในเรื่องของการแสดงออกทางร่างกายและจิตใจผ่านการใช้ภาษาท้องถิ่นเป็นหลักถูกถ่ายทอดสิ่งที่แฝงในตัวบุคคลเป็นกุญแจสำคัญสู่ทุนทางธรรมชาติ ทุนทางสังคม ส่งผ่านความเชื่อ ค่านิยม พิธีกรรมสู่ทุนทางวัฒนธรรมในเรื่องของวัตถุถูกแฝงโยงกับมิติของพื้นที่ที่ตั้งที่สังคมกิ่งเมือง-กิ่งชนบทแสดงออกถึงความสัมพันธ์ของผู้คนที่ผูกโยงกับระบบเศรษฐกิจ และโครงสร้างของชุมชน รากฐานทางพลวัตของชุมชนศูนย์การเรียนรู้ ภูมิปัญญาชุมชนของวัฒนธรรมท่าสาป ซึ่งมีการใช้ต้นทุนและศักยภาพของตนเองซึ่งตรงกับเหตุและผลผ่านระบบคิดซึ่ง บอร์ดิเยอ (Bourdieu, 1986) ที่มีการชี้ถึงความสำคัญถึงการจัดการทุนในแง่ของการจัดสรรผลิตของแรงงานในการถือครอง และกระจายสู่ประสิทธิภาพมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการจัดสรร มีระบบตัวแทนกับทรัพยากรเป็นตัวกลาง อีกทั้งเป็นสื่อในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้คนด้วยแสดงออกถึงวิถีทางสังคมที่เป็นประโยชน์ต่อการลงทุน ทิศนะต่อผู้วิจัยจึงมองว่าเรื่องของทุนในส่วนของการร่างกายและจิตใจต้องอาศัยจิตวิญญาณจากชุมชนร่วมด้วย ต่อ ยอดถึงทุนของวัตถุย่อมจำเป็นต้องมีมิติของวัตถุจำเป็นที่ต้องมีในเรื่องของต้นทุนจากอดีตผ่านการรวมกลุ่มของผู้ที่มีทัศนะร่วมกัน จะนำไปสู่การจัดการทุนทางวัฒนธรรมส่วนสุดท้ายเรื่อง การนำวัฒนธรรมมายกระดับชุมชนผ่านการรวมกลุ่มในการต่อยอดเชิงพาณิชย์อย่างต่อเนื่อง และต้องทุนมนุษย์ต่อยอดจากทุนทางวัฒนธรรมในการพัฒนาคนทั้งสามช่วงทั้งวัยผู้สูงอายุ วัยกลางคนและเยาวชน ผ่านเรื่องขององค์กรชุมชน วิสาหกิจชุมชนเป็นอีกหนึ่งของการมองแบบองค์รวมในเรื่องของทุนย่อยทางวัฒนธรรมตรงกับทัศนะของ ธอร์นตัน (Thornton, 1995) ที่มีมุมมองว่าการมองทุนทางวัฒนธรรมเพียงมิติเดียวคงกระทำไม่ได้ไม่ครอบคลุม จำต้องมองแบบต่อยอดซึ่งตรงกับกรณีศึกษาที่เอาฐานทุนทางวัฒนธรรมมาขับเคลื่อน

2. การวิเคราะห์ฉากทัศน์ของชุมชนย่านเมืองเก่าท่าสาปเป็นการตั้งรับและจัดการผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการกลุ่ม การวิเคราะห์ผ่าน Thasap: Scenario Planning กำหนดกรอบเตรียมชุมชนและการคำนึงสภาพแวดล้อมโดยรอบเป็นสำคัญซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องมองภาพเมืองเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตซึ่ง อจิราภา ประดิษฐ์ และคณะ (Pradit et al., 2023). ได้ชี้ให้เห็นถึงการทำงานของภาคส่วนในการต่อขยายที่มองในเรื่องของหุ้นส่วน (Partnership) ร่วมด้วยเป็นหลักการที่การทำงานวิจัยต้องมองเป็นฐาน (Research Base) และต้องส่งเสริมสถานะของผู้เรียนร่วมด้วยเป็นเงื่อนไขสำคัญในการพัฒนาระบบซึ่งกรณีศึกษาในงานวิจัยมีเงื่อนไขหลักสำคัญในมิติเรื่อง Contextual Environmental การบริหารขับเคลื่อนโดยใช้แผนนโยบายในเรื่องของการจัดการเมืองโดยเฉพาะในส่วนของการจัดการท่องเที่ยว และมิติของ Transactional Environmental การคำนึงถึงแผนอนาคตของชุมชนในการเติบโตของชุมชนอีกทั้งการทำกิจกรรมท่าสาปการสร้างต้นทำให้ชุมชนวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสำคัญและการต่อยอดแผนกิจกรรมของตนเอง วางแผนของอนาคตในการมีโครงการเข้ามาเพื่อรับมือ และทิศทางอนาคตผ่านกระบวนการ Self Reflection พัฒนาเป็นเครือข่ายที่ดีในการให้คุณค่าและความหมายซึ่งกิจกรรมที่โครงการวิจัยได้จัดทำขึ้นเสมือนเป็นการกระตุ้นความร่วมมือของชุมชน ดังที่ กาญจนา แก้วเทพ (Kaewthep, 2017) ได้ให้ความสำคัญว่าแผนความร่วมมือในการจัดการกรอบคือกระบวนการดึงศักยภาพชุมชนคือกิจกรรม (Activity) การประสานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดูแลผลลัพธ์เป็นโครงการ

(Project) แยกย่อยเป็นประเภทซึ่งเป็นกรอบสำคัญที่เสมือนกรณีศึกษาทำสาปเป้าประสงค์คือการตั้งรับบนแนวทางของ Strategic Choice ผ่านการยกระดับกิจกรรมในการต่อยอดให้กลุ่มคนอื่นเข้ามาเรียนรู้ปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่สาธารณะและมีการจัดวางในเรื่องของเงินทุน จำนวนสมาชิก และผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นด้วยในอนาคตได้อย่างมีภูมิคุ้มกันที่ดี

3. การยกระดับย่านเมืองเก่าทำสาปพัฒนาเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ผ่านกลไกทางสังคมเป็นเมือง Historical City ผ่านกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น (Local Collaboration) ซึ่งการยกระดับพื้นที่เป็นสิ่งที่สำคัญที่ขับเคลื่อนและต้องคำนึงถึงในส่วนของการมองเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคนกับพื้นที่เข้าด้วยกัน ซึ่งชุมชนทำสาปมีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานทั้งหน่วยเล็กและหน่วยขยายไปเพื่อต่อยอดกิจกรรม ซึ่งตามทัศนะของ เลเฟบวร์ (Lefebvre, 1991) ที่มองความสัมพันธ์กับผลผลิตทางกายภาพที่ผูกกับพื้นที่สาธารณะ และกระบวนการในการที่ต้องนำฐานองค์ความรู้ชุมชนที่ประสานการผลิตทั้งคน ภาพตัวแทน (Representation) และการผลิตสร้างความทรงจำหากมองพิจารณากรอบแล้วพื้นที่ทางกายภาพที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งในเรื่องวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นล้วนเกี่ยวเนื่องยกระดับการประสานพลังของทำสาป ผ่านการนำมาถอดบทเรียนกลุ่มคนทุกระดับซึ่งต้องมีการเรียนรู้แบบ Inclusive Learning เป็นจุดเน้นสำคัญที่ต้องอาศัย Local Context ของชุมชนซึ่งตรงกับมุมมองของ บริล (Brill, 1989) ที่กล่าวว่าชุมชนต้องมีการปรับตัวจากอดีตเพื่อรองรับกับความต้องการผลประโยชน์ต่อสาธารณชน ซึ่งพื้นที่มีจุดเด่นในเรื่องของความเชื่อเรื่อง ศาสนาและความหลากหลายทั้งศาสนาอิสลาม ศาสนาพุทธ ประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ที่อยู่ร่วมกันภายใต้ความพหุวัฒนธรรม ถูกแบ่งที่เป็นต้นทุนในการจัดการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ได้ผ่านการสั่งสมของบรรพบุรุษของชุมชนถูกสะท้อนความเป็นตัวตนของทำสาป ซึ่งมองว่าเป็นเรื่องระบบการสร้างความสัมพันธ์ที่สั่งสมหรือถูกขนานนามตามแนวคิด Habitus (Bernstein, 1974) เป็นระบบที่สะสมทุนของตนเองนำมาจัดการอีกทั้งทัศนะเวลาของสังคมที่ต้องคำนึงย้ำเตือนดังที่ ฐานิดา บุญวรรณ (Boonwann, 2020) นำมากรอบในเรื่องของการผลักดันเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ของชุมชนได้ซึ่งต้องคำนึงถึงในลักษณะของนามธรรมที่เกี่ยวข้องกับลักษณะนามทางสังคมร่วมด้วย การขับเคลื่อนย่านเมืองเก่าทำสาปผ่านทุนทางวัฒนธรรมสู่การยกระดับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ร่วมแลกเปลี่ยน Share Value และทำแผนการเผยแพร่ข้อมูลเป็น Action Plan การเผยแพร่แผนที่ความรู้เป็น Knowledge Map วางแผนออกแบบอย่างสร้างสรรค์

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรปรับพื้นที่ทางกายภาพให้เหมาะสม กำหนดจุดหมายทางการท่องเที่ยว (Land Mark) ให้ชัดเจนเพื่อรองรับต่อไปรณรงค์การท่องเที่ยวที่ได้กำหนดขึ้น ในการรองรับของนักท่องเที่ยวแต่ละจุดวิสาหกิจชุมชน อีกทั้งการจัดระบบคมนาคม การจัดการขยะ และความปลอดภัยในชุมชนร่วมด้วย

2. ควรจัดทำข้อมูลเมืองที่เป็นสาธารณะ (Open Data) ในการนำไปใช้ประโยชน์ในเรื่องของทุนทางวัฒนธรรมจัดเก็บเป็นหมวดหมู่ของประเภททุนทางวัฒนธรรมทั้งจับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ในพื้นที่ และเผยแพร่ข้อมูลกับสาธารณะเพื่อให้ได้รับรู้ถึงข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของย่านเมืองเก่าท่าสาป

3. ควรยกระดับความร่วมมือระดับท้องถิ่นและภาคประชาสังคมผ่านกระบวนการสำรวจพื้นที่ร่วมกัน (Site Exploration) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนใน 4 ภาคส่วนทั้ง นักวิจัย ประชาชน ชุมชน หน่วยงาน เป็นต้น ส่งผลในการต่อยอดกิจกรรมทางวัฒนธรรมชุมชน เป็นแผนนโยบายการยกระดับการท่องเที่ยวต่อไป เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรยกระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยใช้ความทรงจำ (Collective Memory) เป็นฐานในลักษณะการจัดนิทรรศการ งานเทศกาลชุมชนผ่านเรื่องเล่าและรื้อฟื้นนำมาสู่การกิจกรรมให้ต่อเมืองเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ชุมชนในเรื่องของการท่องเที่ยวและกลุ่มอื่นได้รู้จักท่าสาปมากยิ่งขึ้น

2. ควรพัฒนาตลาดที่ตอบโจทย์คนทุกช่วงวัย (3 Generation) ต้นทุนของวิสาหกิจชุมชนที่มีอยู่แบบพื้นที่สามารถยกระดับในการสร้างเรื่องราว (Story) การรวบรวมสินค้า การบริการของชุมชนต้องตอบโจทย์กับกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้ง วัยกลางคน วัยผู้สูงอายุ และเยาวชน ให้ได้เรียนรู้ทางการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง ท่าสาป: การสร้างต้นและการส่งสมทุนทางวัฒนธรรมสู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานวิจัยแห่งชาติ (วช.) ภายใต้โครงการทุนพัฒนาอาจารย์รุ่นใหม่ ประจำปีงบประมาณ 2566 สัญญาเลขที่ N42A660975 และได้รับใบรับรองจริยธรรมการทำวิจัยจากหน่วยงานการวิจัยในมนุษย์ระดับวิทยาลัย จากวิทยาลัยพยาบาลราชชนนีนครศรีธรรมราช เอกสารรับรองเลขที่ E-03/2566 อีกทั้งผู้วิจัยขอกล่าวขอบพระคุณนักวิจัยที่ปรึกษาที่ให้คำแนะนำ รศ.ดร.เกษตรชัย และทีม รวมทั้งต้นสังกัดของผู้วิจัย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ไว้ ณ โอกาสนี้

References

- Bernstein, B. (1974). *class, codes and control*, Volume I, Theoretical Studies towards a Sociology of Language, Routledge, PP. 58–63.
- Boonwanno, T. (2020). *social time and temporalities*. Illuminations Editions. Bangkok.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge.
- Bourdieu, P. (1986). “*The Forms of Capital*.” In Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education, edited by John G. Richardson, 241–258. New York: Greenwood.

- Brill, M. (1989). *Transformation, Nostalgia, and Illusion in Public Life and Public Place*. In Altman, I. and Zube, E. pp. 7–29. Public Places and Spaces, New York and London: Plenum Press.
- Kaewthep, K. (2017). *Community cultural work tools and ritual study media*. 2nd printing, Bangkok. Sirindhorn Anthropology Center (Public Organization).
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Oxford: Blackwell.
- Office of the National Economic and Social Development Council Office of the Prime Minister (2023). *National Economic and Social Development Plan No. 13 (2023–2027)*. National Legislative Assembly. 2023. Royal Gazette. Retrieved on 10 October 2023 from https://www.nesdc.go.th/download/Plan13/Doc/Plan13_Final.pdf.
- Osborne, M., et al. (2013). Learning cities: Developing inclusive, prosperous and sustainable urban communities. *International Review of Education*, 59(4), 409–423.
- Parker, J. (2019). *Learning cities: experiences, reflection and opportunities*. France: World Committee for Lifelong Learning.
- Paterson, M. (2006). *Consumption and Everyday Life*. London: Routledge.
- Pradit, A., et al. (2023). Civil society: community learning resources to create a learning city mechanism. *J-D Journal: Environmental Design Academic Journal*, 10(1), 26–47.
- Robinson, J.B., (1988). Loaded Questions: New Approaches to Utility Forecasting , *Energy Policy*, 16(1), 58–68.
- Sevaguru, N., & Safa, M. (2009). Scenario planning approach to strategic management of small travel business in Malaysia. *International Journal of Business and Management Science*, 2(1), 61–77.
- Thornton, S. (1995). *Club Cultures: Music, Media and Subcultural Capital*. Cambridge: Polity/Wesleyan University Press.
- United Nations. (2017). *The Global Goals for Sustainable Development*. Available <http://www.un.org>. 9 Feb 2019.